

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

THE WOMEN'S LEGAL RIGHTS INITIATIVE

MOLAO OA LESOTHOOA BOJALEFA:

INHERITANCE LAWS IN LESOTHO BROCHURE

2006

This publication was produced for review by the United States Agency for International Development. It was prepared by Chemonics International.

THE WOMEN'S LEGAL RIGHTS INITIATIVE

A Task Order Under the Women in Development IQC

Contract No. GEW-I-00-02-00016-00

The author's views expressed in this publication do not necessarily reflect the views of the United States Agency for International Development or the United States Government.

MOLAO OALESO THO OABOJALEFA

E-MAIL: friskus@lse.co.za
Tel: 22325466
P.O. Box 0534
Maseru West 105
Lesotho

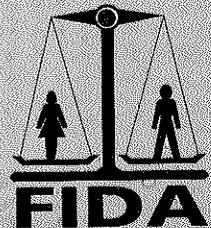
Hooito Extension
House N0.544
Maseru

USAID
WOMEN'S LEGAL RIGHTS INITIATIVE
Tel: +27 (0) 12 320 2067
Fax: +27 (0) 12 320 5943

Supplied by: Dinamo Consulting and Suppliers
02260 6200 3030 / 02151413

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Prepared by: Adv. Kuena Mophethe
FEDERATION OF WOMEN LAWYERS
Hooхло Extension House No. 544 Maseru

BANA BALIKHUTSANA LE BA TLOKOTSING

1. Selekela/Introduction

Lesotho le sebelisa mefuta ea molao e 'meli e le molao ea naha. Eona ke molao o tloaelehileng ka hore ke molao oa sekhoaa, le molao oa Sesotho kapa oa moetlo. Ka lebaka lena, molao ena ka bobeli e tla qaqisoa sehlohong sena sa molao oa bojalefa.

Ka tlasa sehloho se shebaneng le molao oa sekhoaa, molao e latelang e tla hlalosojwa:

- (a) Molao of Bojalefa oa nomoro ea 26 oa 1873 (Law of Inheritance Act No.26 of 1873);
- (b) Molao oa Bojalefa Moo ho senag Litaelo tsa ho qetela tsa mofu oa nomoro ea 2 oa 1953 (Intestate Succession Proclamation No. 2 of 1953);
- (c) Molao oa Tsamaiso ea Mafa le Thepa oa nomoro 19 oa 1935 (Administration of Estates Proclamation No. 19 of 1953);
- (d) Sehlophiso sa Molao oa Mobu sa 1992 (Land (Amedment) Act 1992);
- (e) Molao oa Ngoliso ea Thepa oa 1967 (Deeds Registry Act of 1967).

Ka tlasa sehloho se shebaneng le molao oa Sesotho, ho tla shejoa Molao ea Lerotholi le mekhoe le meetlo tsamaisong ea mafa.

2. Molao oa Sesotho oa Bojalefa

Boholo ba sechaba sa Basotho bo ntse bo phela ho latela mekhoe le meetlo ea Basotho Litaba tsa bojalefa sechabeng sa Basotho, ke tse bang mahlonoko haholo. Ha ngata ke litaba tse hleng li seka sekoe hang hoba mofu a bolokoe.

Lefu la hloho ea lelapa, le bolela hore joale ho tsoanela hore ho kene lieteng tsa mofu motho ea tla hlokomela le ho baballa thepa ea lelapa, 'me a ntse a ntsetsa pele litokelo tsohle tsa mofu.

Ho latela Sesotho, bohlahlami lefeng bo hlaha ka lehlakoreng la ha bo ntata. Ngoana o ja mafa lapeng la bo ntata'e, 'me ke ngoana ea motona ea nang le tokelo ea ho ja lefa la ntata'e kapa la bo ntatae.

Thlathlamano bojalefeng ba Sesotho, e qala ka ngoana e moholo e motona lapeng la mofu. Moo e bang mofu o ne a ena le basali ba fetang bonngoe, bana ba baholo ba ba tona malapeng a bo 'ma bona, ke bona bao e tlang ho ba majalefa matlong ao a bo 'ma bona.. Ngoana e motona lapeng le lehlo, la mosali oa pele, joale ena e tla ba hloho ea lelapa lohle la ntata'e.

2.1 Linthla- Kholo Tsa Molao oa Sesotho oa Bojalefa

Sepheo sa manthla sa molao oa Sesotho oa bojalefa ke hore ho tsebahale hore na ha mofu a timela ke mang ea tla kena lieteng tsa hae; le hore na litokelo le boikarabello ba eo ea tlang ho nka sebaka sa mofu e le mojalefa, ke li feng.

2.1.1 Mojalefa ke Mang

Sepheo se seng sa molao oa Sesotho oa bojalefa ke ho qolla motho eo e leng eena mojalefa.

Ho latela Molao ea Lerotholi, joalo ka ha ho se ho bonts'itsoe temaneng ea selelekela, mojalefa ke mora e moholo oa mofu. Moo ho nang le malapa a mabeli kapa ho feta a basali ba mofu, a bitsoa matlo, 'me ntlo e'ngoe le e'ngoe e ba le mojalefa oa eona, empa, mora e moholo oa mofu, oa mosali oa hae e moholo e ba ena ea, ka holimo ho bohle 'me ea nkang bohlahlami ho mofu ntata'e.

Molao ona oa bojalefa o bile o bontsa tsela eo thlathlamano bojalefeng e tsamaeang ka teng. Moo ho se nang ngoana e motona lapeng la mofu, malapa a hlahlamang la mofu a nka bojalefa boo.

Le ha ho le joalo makhotla a Basotho a bonahetse a le leqo ho fana ka bojalefa ho mang kapa mang ha feela mohlolohali oa mofu a ntse a phela. Mohlolohali ea se nang ngoana e motona, o sebelisa le ho hlokomela thepa ea lelapa la hae le mofu, therisanong le bana ba bo monna oa hae kapa le bo rangoan'a monna oa hae.

Sehlomathiso sa Molao oa Mobu sa 1992, se entse phetoho molaong ea hore mohlolohali joale o le tokelo e phethahetseng ea molao ho ja lefa mobung oa bolulo.

Molao ea Lerotholi, le mekhoha le litloaello tsa Basotho, li khothalletsa litherisano lipakeng tsa mafapha a amehang tabeng ea khetho ea mojalefa, esita le litabeng tse ling tsa lelepa pele qaka kapa khohlano ea mofuta ofe kapa ofe e ka ea fetisetsoa makhottleng.

Molao ona oa Sesotho oa Bojalefa, o boetse o lumella motho e motona hore a ka ngola hore na ha a se a hlokahetse thepa ea hae e ajoe joang.

Molao ena ea Lerotholi, e na le sekhoqetsane sa hore litaelo tseo tsa mongolo tse siiloeng ke mofu, ha lia lokela ho amoha mojalefa oa hae oa molao, thepa e fetang karolo ea mashome a mahlano lekholong. Tabe ena e tla hlahlojoa ha litemaneng tse latelang.

2.1.2 Boikarabello le litokelo tsa Mojalefa (Rights and Responsibilities of the heir)

Mojalefa o na le litokelo le boikarabello lefeng le salang le le boliseng ba hae. Joale ka ha ho se ho bonts'itsoe, mojalefa ke mora oa pele oa mofu eo e bang ena ea ikarabellang ele

molisa thepeng ea ntata'e.

Mojalefa o lebelletsoe hore a sebelise lefa leo molemong oa lelapa 'me therisanong le mohats'a mofu. Mojalefa o lebelletsoe, 'me o ts'oanela hore ka thepa eo e siiloeng ke mofu, a hlokomele 'mae, kapa mohlolohali oa mofu, likhaitsetsi tsa hae le bohle bao e neng e le baphelisuo ba mofu. O lokela ho arolelana lefa leo le baena ba hae ba ba tona. Mojalefa o lokela ho phetha boikarabello bohle ba lelapa leo labo.

Tse ling tsa tse lokeloang ho phethoa ke mojalefa ke tse latelang:

- (a) Ho bokella le ho nka boikarabello thepeng tsa mofu;
- (b) Kopanelong le therisanong le ba bang ba lelapa, ho boloka mofu borokong ba hae ba ho qetela;
- (c) Ho sala morao le ho bokella thepa eohle ea mofu ho bohle ba kolotang mofu le ho lefa melato ea mofu;
- (d) Joale ka ha ho se ho bonts'itsoe, ho kena lieteng tsa mofu le ho phetha ka botlalo boikarabello boo e neng e le ba mofu malebana le lefa leo.

2.2 Boemo ba basali mafeng

Molao oa Sesotho o nka basetsana le basali e le bana ba banna ba bona kapa ba bo ntata'a bona le likhaitsetsi tsa bona, kapa feela ha ho sena ntate, monna kapa khaitsetsi e mong feela oa leloka ea haufinyane le lelapa leo. Molao o bile o bontsa hore barali ba ke ke ba ja lefa la malapa a bo bona. Le ha ele moo molao o rialo, ntata basetsana, ha a ena le takatso e joalo, a ka fana ka thepa ea hae ho bana ba hae ba basetsana ha a sa ntse a phela.

Ka selemo sa 1992, Paramente ea Lesotho e ile ea fetisa sehlomathiso molaong oa mobu sefang bahlolohali le basetsana litokelo mobung ha feela mobu o joalo e le oa bolulo.

2.3 Litaelo tse ngotsoeng tsa mofu

Molao oa Sesotho o ananela hore motho e motona a ka ngola hore na thepa ea hae e ajoe joang ha a se a hlokahetse.

Seratsoana sa 14 (1), karolo ea bobeli ea Molao ea Lerotholi, se bolela hore motho a ka ngola hore na thepa ea hae e ajoe joang ha a se a hlokahetse. E fa motho tokelo ea ho aba ka mongolo thepa ea hae, empa e mo thibela ho fana ka thepa e fetang halofo ea thepa ho batho ba bang bao e seng majalefa a hae.

Litaelo tseo tse entsoeng ka mongolo ke mofu, hase litaelo tse ts'oanang le litaelo tse fumanehang tlas'a molao oa sekhoaa, 'me ka hona, ha li na lipehelo tse ts'oanang le tsa molao oa sekhoaa. Le ha ho le joalo, litaelo tsena tse ngotsoeng tsa mofu, li lokeloa ho behoa ka hloko ele hore litse li fumanehe ka bobebe ha nako e lokelang hore li sebeliso e filha.

Ha motho a behella ka thoko, sekhoqetsane sa hore mofu a ke k e a fana ho batho ba bang bao e seng majalefa a hae ho feta halofo ea thepa ea hae, le ha re behella ka thoko ts'ekeletsane e etsetsoang basali le basetsana, mosotho e mong le e mong o na le tokelo ea hore, bophelong ba hae a ka aba thepa ea hae ka mongolo.

2.4 Na lefa le lokeloa ho tlalehoa

Ka tlasa molao oa Sesotho oa bojalefa ha ho na tabelle kapa thlokahalo ea ho tlaleha thepa ea mofu ho mang kapa mang ntle le ho lelapa hore le e tsebe. Molao o laolang tsamaiso ea mafa (Administration of Estates) ha o amehe mafeng a Basotho ba nkoang ba sa lahla Bosothe 'me ba ikamahanya le meetlo ea sekhoaa. Lena e ka 'n a ea eba le leng la mabaka ao ka ona Basotho ba bangata ba sa its'oenyeng ho tlaleha thepa ea bona officing ea Master of the High Court. Empa ka nq'a e 'ngoe, e ka nna ea eba ke hobane ke khilibitla ho tamolla le ho ghaqha thepa ea motse oa motho.

2.5 Phethelo ea Karolo ena

Ha re phethela karoloana ena re ka bonts'a hore ka bokhuts'oanyane bo boholo, molao oa mafa oa Sesotho o:

- Lumella motho hore, ka mongolo, a ka aba lefa la hae ha feela kabo eo ka mongolo, e sa amohe mojalefa oa lelapa karolo e fetang halofo ea thepa;
- Mohloloali, le ha e se mojalefa, empa bophelong ba hae o lumelletsoe hore a ka fumana taolo le ts'ebeliso ea thepa e siloeng ke mofu monna oa hae, 'me o lokela ho etsa joalo, therisanong le ba ba tona ba lelapa. Le ha ho le joalo ho bonts'itsoe hore m akhotla a Sesotho a leqe ho amoha mohloloali thepa a e fe e motona oa lelapa bophelong ba mohloloali eo;
- Ho bonts'itsoe hore sehlomathiso sa molao oa mobu oa 1992, se lumella basali ho ja lefa mobung oa bolulo;
- Basetsana ha bana tokelo ea ho ba majalefa a bo ntata bona;
- Ntata, a ka abela bana ba hae ba basetsana thepa ea hae, e le limpho, ha a sa ntse a phela;
- Litherisano lithong tsa lelapa ke ts'iea e kholo tabeng tsohle;
- Mafa ha a lebelloa hore a ka tlalehoa ofising ea Master of the high Court ka tlas'a molao oa sesotho.

3. MOLAO OA SEKHOOA

Molao oa sekhoaa o ile oa kenngoa ts'ebetsong Lesotho, ka tlas'a molao o tloaelehileng e le 'Proclamation 2B of 1884' e neng e bonts'a hore na Lesotho le tla sebelisa molao o feng. Molao oo, o bonts'a hore Lesotho le tla sebelisa molao oa Kapa moo litaba li ts'oanelang ho sebetsoa ka sekhoaa.

Molao ona o tla lekoloa karolong ena e buang ka molao oa sekhoaa. Molao e meng e tlang ho lekoloa ke e latelang:

- Molao oa Mafa oa nomoro ea 26 oa 1873 (Law of Inheritance Act NO.26 of 1873);
- Molao oa Mafa moo ho seng Litaelo tse ngotsoeng ke mofu (Intestate succession Proclamation No.2 of 1953);
- Molao oa Tsamaiso ea mafa 9 Administration of Estates Proclamation No. 19 of 1935).

Ho tla lekoloa le melao e meng eo le ha e sa shebana le mafa ka kotloloho, e nang le seabo se sehlo tsamaisong ea mafa. Melao eo ke e latelang:

- Sehlomathiso sa Molao oa Mobu sa 1992 (Land amendment Act of 1992); le
- Molao oa Ngoliso ea Thepa oa 1967 (Deeds Registry Act of 1967).

3.1 Sepheo sa Manthla sa Melao ea Mafa ea Sekhoaa

Ka sehlohong melao oa mafa tlas'a melao ea sekhoaa e lakatsa tse latelang:

- Ho tsamaisa le ho alosa tsamaiso le kabo ea thepa ho latela litakatso tsa mofu;
- Ho tsamaisa le ho beha leihlo karolelano ea thepa ea mofu, moo mofu a sa bolelang hore na thepa a ajoe joang;
- Ho laola mokhoa oo thepa a aroloang ka teng. Sepheo-pheo sa melao ena e ntse ele hona ho laola, ho qolla ea lokeloang ke mafa, le hona ho bona hore thepa e aroleloana ka moo mofu a laetseng ka teng kapa, ha mofu a sa siea litaelo, ho hlokomela hore thepa e ajoa ho latela lipeelo tsa molao.

3.2 Molao oa Kabo ea mafa Ka Mongolo (Inheritance Act)

Molao ona, o lumella, 'me o fa motho e mong le e mong tokelo ea hore a ka aba lefa la hae kamoo a khahloang ka teng. Molao ona o laola phano ea mafa ka mokhoa oa mongolo. Ke

hore, molao ona o sebetsana le moo mofu a siileng litaelo tsa hore na ka mor'a lefu la hae thepa ea hae e ajoe joang, 'me e abeloe bo mang, (will).

3.2.1 Mojalefa ke mang, 'Me Litokelo tsa hae ke life Ka Molao oa Sekhooa

Molao ona, o lumella motho hore a ka abela mang kapa mang thepa ea hae ka moo a ka khahloang ka teng, ebile a sa tlamehe ho fana ka mabaka a ho etsa joalo.

Motho a ka abela kapa a tima mang kapa mang ha a aba thepa ea hae.

Motho ea nang le tokelo ea ho aba thepa ka mokhoa oa litaelo tsa ho qetela ka mongolo (will), ha ho letho le mo tlamang ho fa motho eo ka tsoalo kapa tokelo e feng kapa e feng a ka nahanang hore o lokeloa ke ho sieloa lefa.

Batho ba tla abeloa thepa, ke bao feela bao mofu a ba abetseng eona, ka mokhoa oo a ba abetseng eona batlang ho ba le kobo ea bohali thepeng eo.

Ba bang bohle, basa fuoang le ho abeloa letho ka tlas'a litaelo tsa ho qetela tsa mofu tse ngotsoeng (will), ba lahlehela ke tokelo tseo e bang bane ba ka li fuoa ke melao e meng, kapa tokelo ka tsoalo, ha feela mofu a khethile joalo. 'Me litaelo tseo tsa mofu li aheloa lesaka ke molao.

Mofu ha a tlamehe le fana ka mabaka a hore na o abela mang hobaneng, kapa na o tima mang hobaneng.

Molao o bonts'a hore motho ea tla ja lefa la mofu ke motho ea khethiloeng ke mofu ka litaelo tsa ho qetela tse entsoeng ka mongolo (will).

Joale ka ha ho boletsoe ka holimo, molao o tlosa tokelo ho mang kapa mang hore a ka re ke ena mojalefa ha feela mofu a sa mo khetha joalo ka mongolo.

Ho a utloahala hee hore moo mofu a siileng litaelo tse ngotsoeng tsa ho qetela, mojalefa, kapa majalefa a hae, a khethoa ke ena mofu ha a sa phela.

Ka mokhoa o ts'oanang, mofu a ka beha likhoqetsane tse tsamaeang le thepa ea hae, kapa a ka fana ho sena lipehelo kapa likhoqetsane. Litokelo le lits'oanelo tsa mojalefa lefeng leo, litla laoloa feela ke hore na litaelo tsa ho qetela tse ngotsoeng tsa mofu li laetse joang.

Molao ona oa mafa ka mokhoa oa litaelo tsa ho qetela tse ngotsoeng, ho a utloahala hee hore ha o amane le litaba tsa mafa moo ho se nang litaelo tse ngotsoeng tsa ho qetela. Moo mofu a hlokahalang a sa siea litaelo (will), hona le molao o mong o bonts'ang hore na

mafa ao a mofu a tla ajoe joang. Molao oo o tla hlahlojoa karolong e hlahlamang. Molao ona oa kabo ea mafa ka mongolo oa litaelo, ha o fetole le ho kena kenana le melao e tsamaisang lenyalo ka mokhoa oa kopanelo ea thepa.

3.2.2 Proclamation 2B of 1884

Molao ona, joale ka ha ho se ho boletsoe ka holimo, o ile oa kenya ka hare ho Lesotho molao oa Kapa Kolone e le molao oa naha oa Lesotho, 'me joale Lesotho la sebelisa melao e 'meli (oa sekhooa le oa Sesotho). Molao ona o re moo litaba tse shejoang kapa tse sekasekoang ke makhotla, li amang Basotho, molao oa Sesotho o ka sebelisoa. Molao ona ha o fane ka tataiso ea mofuta ofe kapa ofe hore na khetho e joalo, hore e tie ebe e nepahetse ho tlameha hore ho be joang.

Ka lebaka la molao ona, lipotso liteng tsa hore na haele molao oa kabo ea mafa ka mokhoa oa litaelo tsa ho qetela, ele Melao ea Lerotholi, na molao o moholo ho o mong ke o feng. Hopola hore Melao ea Lerotholi e re mofu a ka fana thepa ea hae ka mongolo ha feela a sa amohe mojalefa oa tsoalo ho feta halofo ea thepa, molao oa kabo ea mafa ore mofu a ka aba ka moo a ratang. Molao ona oa Proclamation 2B of 1884 ona ore moo batseki e leng Basotho molao oa Sesotho o ka sebelisoa.

Molao oa tsamaiso ea mafa (Administration of Estates Proclamation), ona e hlile o hlakile ha ho qea qea hore ha o sebelisoa ke Basotho ba ntseng ba tsitlalletse moetlong oa sesotho, ona o tla sebeletsa feela Basotho ba ka bonts'oang ba fetoletse bophelo ba bona sekhooeng, 'me haeba ba nyalane ba nyalane ka molao oa sekhooa. Ba bang bohle batla sebeletsoa tlas'a melao ea Sesotho.

3.2.3 Phethelo

Molao ona oa Proclamation 2B of 1884, o kentse pherekano ea hore na e hlile Mosotho e mong le e mong a ka siea litaelo tsa ho qetela tse ngotsoeng 'me tsa feela tsa phethisoa ha a se a timetse. Kamano ea melao ea Lerotholi malebana le lipehelo phanong ea thepa le litokelo tse fanoeng ke molao oa kabo ea mafa ka litaelo, ke tse ling tse bakang pherekano khethong ea bojalefa.

3.3 Molao oa Bojalefa Moo Mofu asa Sieang Litaelo (Intestate Succession)

Molao ona o laola kabo le karolelano ea mafa moo mofu a sa sieang litaelo tsa hae tsa ho qetela tse ngotsoeng, tse bonts'ang hore na lefa la hae le ajoe joang. Molao o amang le ho laola mafa a joalo ke Intestate Succession Proclamation 1953.

Molao ona o shebane le litaba tse latealng:

3.3.1 Mojalefa ke Mang

Molao ona o laela hore moo mofu a hlokahetseng a sa siea litaelo tse ngotsoeng tsa ho

qetela, kapa moo litaelo li siileng thepa e nngoe, thepa e joalo e tla fetela mohlolohaling oa mofu. Thepa eo e fetela ho mohlolohali oa mofu ka tlasa likhoqetsane tse latelang:

3.3.1.1 Mohlolohali a Arolelane Thepa le ba bang

Mohlolohali oa mofu o lokeloa ho arolelana thepa ea mofu, le bana ba hae kapa le batho ba bang ba lalapa ka mokhoa o latelang:

- Haeba mofu le mohlolohali oa hae bane ba nyalane ka lenyalo la sekhoaa la kopanelo ea thepa, 'me eba mofu o siea bana kapa baphelisua ba nang le tokelo ea ho aroleloa lefa, ha mofu a se a hloka hetsa, mohlolohali o abeloa halofo ea thepa. Halofo e nngoe ea thepa, e arolelana ka ho lekana mahareng a mohlolohali le bana kapa baphelisua ba mofu;
- Haeba mofu le mohlolohali oa hae, bane ba nyalane ka molao oa sekhoaa feela ba sa kopanela thepa, mohlolohaali o tla nne a tsoelepele ho boloka thepa eo e leng ea hae, ka holimo ho mona, haeba mofu a siile mophelisua ea lokelang ke ho aroleloa lefa, mohlolohali o tla arolelana ka ho lekana le baphelisua bao ba mofu thepa ea mofu;
- Haeba mofu a sena bana kapa baphelisua ba lokelang ho fumana mafa, mohlolohali oa mofu o ja mafa oohle.

Molao ona o bontsa hape hore kamano ea mofu le bana ba 'adopted' e tla nkoa ka molao e ts'oana joalo ka ha eka bana bao bane ba ena le kamano ea mali le mofu.

Molao ona o kotela Basotho ba bonahetseng ba khorametse mekhoeng le meetlong ea Sesotho, 'me o sebetsana feela le Basotho ba shebahetseng ba se ba fetohetse moetloea sesotho ba kene sekhoeng.

Molao ona o matlafatsa le ho matlafatsoa ke molao oa tsamaiso ea mafa (Administration of Estates Proclamation). Molao oo oa tsamaiso ea mafa, o bonts'a seratsoaneng sa 3 (b) hore molao oo, o kotela tsamaiso ea mafa a Basotho ba 'makhonthe, 'me o tla sebeletsa feela Basotho bao ba bonahetseng ba feta teko eo ea mokhoa oa bophelo (lifestyle). Ke bona feela bao ofisi ea Master of the High Court e ka thusang ho bea leihlo le ho tsamaisa mafa a bona.

3.3.1.2 Tsamaiso ea Mafa ke Ofisi ea Master of The High Court

Mafa a sebetsoang ka tlas'a molao oa mafa moo motho a hloka halang a sa siea litaelo tsa ho qetela, a laoloa le ho tsamaisoa ka tlasa bolebelli le botataisi ba ofisi ea Master of the High Court. Ho sa le joalo, mafa a joalo a lokeloa ho tlalehoa ofising ea Master of the High Court. Mafa a Basotho ba 'makhonthe ona, a tla nne a laole ho latela mekhoe le meetlo

ea Basotho.

3.3.1.3 Phethelo

Mohlolohali oa mofu o na le tokelo ea ho ja mafa a monna oa hae ho latela karolelano e seng e bonts'itsoe ka holimo.

Molao ona, le mekhoe ea karolelano e bonts'itsoeng ka holimo, e tla sebelisoa kabong ea mafa a batho bao ho bonts'itsoeng ba pasitse teko e behiloeng ea mokhoa oa bophelo (lifestyle test). Ba bang bohle, bat la nne baa be mafa a bona ho latela mekhoe le meetlo ea Basotho.

Ka mokhoa o ts'oanang, ofisi eo ea Master of the High Court e isa leihlo le ho alosa tsamaiso le kabo ea mafa a Basotho bao ba fetohetseng sekhoeng.

3.4 Sehlopathiso sa Molao oa Mobu sa 1992 (Land amendment Act, 1992)

Ka sehlopathiso sena sa Molao oa Mobu, basali, bahlolohali ba se ba ka ja lefa mobu o abetsoeng bolulo.

3.5 Molao oa Tsamaiso ea Mafa (Administration of Estates Proclamation)

3.5.1 Sepheo sa Molao

Sepheo se seng sa molao ona ke ho laola tsamaiso ea mafa le thepa lebitsong la bana, baphelisua le bahlolohali. Mafa kapa thepa e joalo, e ameha eba e sielanoe ka mongolo ele litaelo tsa ho qetela tsa mofu kapa ho se na litaelo tse joalo. Molao ona o laola hape tsamaiso le taolo ea thepa moo litaelo tsa ho qetela li entsoeng ka mongolo ke batho ba babeli ba nyalaneng ka mokhoa oa kopanelo ea thepa.

3.5.2 Ts'ekeletsane ea Seratsoana sa 3(b)

Sepheo sa moalo ona se se se bonts'itsoe temaneng e ka holimo. Ho sa le joalo hoa lokela hore ho bonts'oe hore molao ona ha o ame le ho laola thepa kapa mafa a Basotho bohle. Hona le sehlopha se seng sa Basotho seo molao ona o bolelang hore se ke ke sa angoa ke molao ona. Sehlopha seo ke sefe. Seratsoana kapa temana ea 3 (b) ea molao ona, se bonts'a molao ona o tla laola le ho tsamaisa thepa le mafa a Basotho bao bophelong ba bona ba iponahalitsoeng ba lahile mekhoe le meetlo ea Basotho ea ho phela, 'me ba phela bophelo ba sekhoaa. Ho Basotho ba bang bohle, molao oa Sesotho ke ona o tla tsamaisa le ho laola tsamaiso le karolelano ea thepa le mafa a bona ke ba lokelang tlas'a ona molao oo oa Sesotho.

3.5.3 Karolo ea 1 Boikarabelli Molaong (Part 1 Administration of the Proclamation)

Boikarabello le ts'ireletso ea molao e beiloe boliseng ba ofisi ea Master of the High Court le bathusi ba hae. Ofisi ena ke e nngoe ea liofisi tsa 'muso, ofising ea molao e kholo ea 'muso (Attorney General's Chambers). Ofisi ena ha e lekhotleng le phahameng la linyeoe.

Molao ona o theha ofisi ea Master of the High Court le ho efa matla. Matla a mang a ofisi ea Master of the High Court ke a latelang:

- E lisa le ho beha leihlo, tsamaiso le karolelano ea thepa le mafa a bafu;
- E khetha le ho ananela baikarabelli pokellong le karolelanong ea thepa ea mofu;
- E ananela le ho fana ka mangolo a tumello ea ho sebetsa mosebetsi oa pokello le kabo ea thepa ho batho ban eng ba se ba ntse be khethetsoe mosebetsi oo ke bafu tlasa litaelo tsa ho qetela;
- E boloka rekoto ea batho bohle ba filoeng mangolo a boikarabelo thepeng ea mofu
- E boloka rekoto ea mangolo a litaelo tsa ho qetela tsa bafu, ha 'moho le litsebiso tsa mafu ao;
- E khetha batho bat la hihloba le ho fana ka boemo le boleng ba thepa ea mofu;
- Ofisi ena e ka bea litefiso bakeng sa lits'ebeliso tsa eona ha ho hlokahala.

3.5.4 Karolo ea 11 Mafa le Thepa ea Bafu (Part 11 Estates of Deceased Persons)

(a) Tlaleho Tsa Mafu (Death Notices):

Lefu la motho eo thepa ea hae e lokeloang ke ho sebetsoa ka tlasa molao ona, le tlameha ho tlaleoa ofising ea Master of the High Court, kapa haeba lefu leo le hlahela literekeng moo ho se nang ofisi ea Master, lefu leo le lokeloa ho tlalehoa ofising ea mongoli oa setereke. Lefu la motho ea joalo, le lokeloa ho tlaleoa pele matsatsi a leshome le metso e mene a feta. Lithlalasetso tse ling li ka fumanoa hona ofising eo eo tlaleho e tla isoa ho eona. Master of the High Court o na le tokelo ea hore a ka boela a batla lithlakisetso tse ling tse itseng malebana le tlaleho e fanoeng.

(b) Litaelo tsa Ho Qetela Tse Ngotsoeng tsa Mofu (Wills):

Tokomane e ts'etseng litaelo tsena tsa ho qetela tsa mofu, e ka fanoa le ho behoa polokong ofising ea Master. Ofisi ea Master ha e fumana tokomane e joalo, e lokela ho e ngolisa (register) libukeng tsa eona.

- (i) motho ea nang le tokomane e ts'etseng litaelo tsa ho qetela tsa mofu, o lokela hore hang feela kamora lefu la mong'a litaelo tseo, a tlalehe le ho isa tokomane eo e ts'etseng litaelo tsa mofu tsa ho qetela, ofising ea Master, kapa haeba ele literekeng, tokomane e joalo e isoe ofising ea mongoli oa setereke.
- (ii) Master kapa lekhotla la linyeoe ba fuoe tokelo ea ho etsa taelo ea hore motho mang kappa mang a laeloe hore a tlise tokomane e ts'etseng litaelo, 'me taelo e ka etsoa hore moo ho belaeloang hore ho ka nna ha eba le tokomane e ts'etseng litaelo tsa mofu tsa ho qetela, ho etsoe phahlollo (search) bakeng sa ho sheba le ho etsa liphuputso tsa boteng kappa che, ba tokomane e joalo.

(c) Manane a Thepa (Inventories):

Ka morao ho lefu la motho ea sieang thepa e lokeloang ho laoloa ke ofisi ea Master, ho ts'aneloa hore ho etsoe manane a thepa eo ea mofu. Moo ebang mofu one a nyalane le mohlolohali ka lenyalo la kopanelo ea thepa, mohlolohali o lokela hore nakong'e sa feteng libeke tse ts'etseng mofu a hloka hetsa, a be a hlophisitse lenane la thepa eo e neng e le ea bona le mofu ka nako ea lefu la molekane eo oa hae.

Moo ebang lenyalo lipakeng tsa mofu le mohlolohali le ne le le ka mokhoa oo e seng oa kopanelo ea thepa, mohlolohali kappa ngoana kappa e mongo a seng a haufi le mofu, o tla tlameha ho hlophisa lenane leo la thepa e neng e le ea mofu.

Lenane leo le lokeloa hore hang feela hoba le etsoe, le tlalehoe 'me le nehelanoe ofising ea Master of the High Court.

Molao o boetse o fa ofisi ea Master hore e ka khetha motho ea tla nka le ho tlaleha lenane la thepa ea mofu ofising ea Master.

(d) Polokeho ea Thepa le Mafa ea Nakoana (Custody of Estate Pending Letters of Administration):

Ha e mongo a banyalani a hlokahala, mohlolohali oa mofu haeba mofu a siea mohlolohali, kappa moo mofu a sa sieeng mohlolohali, ngoana oa mofu kappa ha a le sieo, mong ka mofu ea haufi le mofu ka thlathlamano litokelong, o lokela hore hang feela ka mora lefu la mofu enoa, a nke boikarabello le taolo thepeng ea mofu. Boikakabello bona le taolo eo thepeng ea mofu, e tla ba tsa motho ea joalo ho fihlela Master of the High Court a khetha kappa ho hlohonolofatsa khetho ea motho eo e tla ba ena moikarabelli tsamaisong le taolong ea kabo ea thepa le mafa a mofu.

Motho enoa ea fuoang boikarabello ba nakoana thepeng eo ea mofu o lebeletsoe hore a hlocomele le ho sebelisa thepa ka boikarabello le hlokolosi, 'me ha a ka hloka boikarabello

bo bottle, a ka nna a iphumana a tjametsoe ke likotlo.

(e) Mangolo a Tsamaiso ea Thepa le Mafa (Letters of Administration):

Ofisi ea Master of the High Court, e fuoe matla a hore e fane ka mangolo a tsamaiso ea thepa le mafa, ho batho ba khethiloeng ke eona kapa ba thontsoeng le ho khethoa ke mofu ka litaelo tsa ho qetela, hore ebe baballi le balaoli ba kabo ea thepa le mafa a mofu. Moo ho bonahalang khetho ea motho ofe kapa o feng e thulana le litaelo tsa ho qetela tsa mofu, kapa, moo ho nang le mabaka a utloahalang, Master a ka amoha motho ea neng a se a filoe mangolo e le moikarabelli le molaoli oa kabo ea thepa, mangolo a joalo.

Master o fuoe matla a ho laela hore motho ea fuoang mangolo a boikarabelli le tsamaiso ea kabo ea thepa le mafa a behe letho paneng bakeng sa ho etsa mosebetsi oo oa boikarabelli le tsamaiso ea thepa eo le mafa ao.

(f) Thepa e ee ho Mohlolohali (Taking over of Estate by Surviving Spouse):

Moo e bang ha ho motho e mong ea ka amehang ha thepa e ka nkoa kaofela ke mohlolohali oa mofu, Master a ka etsa taelo ea hore motsamaisi le moikarabelli thepeng kapa mafeng a joalo, a lokollele mohlolohali oa mofu thepa le mafa a joalo.

(g) Paballo ea karolo ea bana (Surviving Spouse to Administer Minor's Portion):

Ntle le moo e bang litaelo tsa ho qetela tsa mofu li hanyelitse kapa li entse khetho e nngoe, motsoali ea setseng le bana ba tlase lilemong o lokeloa hore a neoe karolo ea lefa e abeloang ngoana eo. Motsoali ea neoang karolo eo ea lefa eo e leng ea ngoana, o ts'oaletse hore a sebelisetse lefa leo la ngoana molemong le ho lima ngoana eo.

(h) Tokelo ea Mohlolohali Thepeng e Kopanetsoeng (Survivor's Rights to Deal With Communal property):

Moo e bang banyalani bane ba nyalane ka mokhoa oa kopanelo ea thepa, mohlolohali ha a lumelloe, ntle feela le ka tumello ea Master, hore a ka fana, a aba kapa a bea paneng litokelo mobung tseo e leng karolo ea thepa ea bona le mofu. Mohlolohali, ha a lumelloa ho etsa joalo le ha eba thepa e joalo e ngolisitsoe ka lebitso la hae.

(i) Ho Nyaloa la Hape ha Mohlolohali (Remarriage of Surviving Spouse):

Moo e bang mohlolohali ea nang le bana ba tlase lilemong, o lakatsa ho nyaala kapa ho nyaloa hape, ka mor'a lefu la molekane oa hae, mohlolohali ea joalo o lokela ho kopa le ho

fumana tumello ea Master of the High Court hore a nyaleloe hape. Master of the High Court a ka fana ka lengolo la tumello.

Moo mohlolohali a boletsoeng ka holimo, a nyalang kapa a nyaloa feela ntle ho hore a fumane tumello ho Master of the High Court, mohlolohali eo a ka nna a iphumana a le kotsing ea ho lahlehela ke tse ling tsa litokelo tsa hae thepeng kappa lefeng la mofu. A ka nna a boela a iphumana a shebane le likotlo tse ling.

3.5.5 Karolo ea 111 Thepa la Mafa a ba Tlase lilemong (Part 111 Estates of Minors):

Ntata kapa 'ma (moo e bang ntat'a o hlokaletse 'me 'ma o fuoe litokelo holim'a ngoana) a ka thonya motho hore motho eo a tsamaiso le ho baballa thepa kapa lefa le ngoana oa bona ea sa leng tlase lilemong. Kopo ha e entsoe bakeng sa khetho ea motho a joalo, Master of the High Court a ka fana ka mangolo a ananelang motho ea joalo e le 'mmaballi oa thepa kapa mafa ao a ngoana.

Ofisi ea Master e boetse e fuoe matla a hore e shebe, e alose tsamaiso ea thepa le mafa a ngoana ea tlase lilemong.

Moo ho filhang thlokomelong ea Master hore ngoana ea tlase lilemong o fuoe thepa kapa lefa, 'me ngoana ea joalo ase boliseng kapo taolong ea motsoali kapa molisa, Master, therisanong le ba lelola la ha bo ngoana, a ka khetha motho ea tla hlokomela le ho baballa le ho tsamaiso thepa eo ea ngoana, molemong le lebitsong la ngoana eo ea tlase lilemong.

Le ha motho a se ntse a khethiloe ke Master ho ba 'maballi oa thepa ea ngoana ea tlase lilemong, Master o na le tokelo ea ho boela a hlakola khetho e joalo ha feela ho na le mabaka a utloahalang a ho etsa joalo.

Mangolo a tsamaiso ea thepa le mafa a ke eke a nts'oa ka lebitso la mosali ea nyetsoeng ka lenyalo la kopanelo ea thepa, kappa le moo a sa nyalang ka kopanelo ea thepa ha eba feela monna oa hae a ena le matla a ho laola thepa ea lelapa, ntle le hore monna oa mosali ea joalo a mo fe tumello e ngotsoeng ea hore a ka tsamaisa thepa le mafa.

3.6 Molao oa Ngoliso ea Thepa (Deeds Registry Act)

Molao ona ke o mong oa melao e sekisetsang litokelo tsa basali le bana tsa ho ba le litokelo thepeng, le mobung. Molao ona o na le lipehelo tse etsang hore ho be boima ho mosali ea nyetsoeng hoba le thepa e ngolisitsoeng ka eena. Molao ona o bonts'a hore mosali ea nyetsoeng ka lenyalo la kopanelo ea thepa kapa ka ntle ho kopanelo ea thepa ha eba matla a taolo thepeng a fuoe monna oa hae, a keke a ngolisitsoa thepa mobung ka lebitso la hae ntle le hore monna oa hae a mo lumelle me a mo thuse ho ngolisa thepa e joalo.

Molao ona o tsoela pele ho bonts'a hore thepa e fe kapa efe, e ke ke ea ngolisoa ka lebitso la mosali ea nyetsoeng ka lenyalo la kopanelo ea thepa ntle le haeba thepa e joalo e fanoe ka tlas'a molao o mong o teng ka hara naha, kapa ka tlas'a litaelo tsa mofu tse neng li fana thepa eo, 'me litaelo tseo li bonts'itse hore thepa e joalo e se ke ea kenella thepeng e kopanetsoeng lenyalong leo la mosali eo ea joalo.

Molao ona o boetse o fa matla ofisi ea mongolisi ho hana ho ngolisa ntle le ha feela a laetsoe joalo ka taelo ea lekhota, ho ngolisa thepa ka lebitso la mosali ea nyetsoeng eo lenyalo la hae le litaba tsa hae li lokeloang ho sebetsoa ka mekhoha le meetlo ea Sesotho.

Molao ona o thatafatsa haholo hore basali ba nyetsoeng ba ka ba le thepa e ngolisitsoeng ka bona. E le hore le moo mosetsana a sietsoeng thepa ke batsoali ba hae ha a nyaloa kapa a nyetsoe, o lahleheloa ke taolo ea thepa eo, ntle le ha eba hona le lipehelo thepeng eo. Hape, le taba eane ea hore na motho o lokela ho tsamaisa litaba tsa hae ka tlasa molao o feng, li boetse li eketsa bothata le pherekano litabeng tsa mafa ha li ama basali.

4. Conclusion (Phethelo)

Ho a bonahala hee hore tlas'a melao, ebang ke oa sekhoaa kapa oa Sesotho, ho ntse ho ena le likhoqetsane tse sitisang basali hore ba ka eba le thepa e ngolisitsoeng ka bona. Sena se bakela basali le bana mathata a maholo moo e bang joale ntat'a o hlokaetse a siea thepa e joalo e ts'oanelang ho sala e bolokile mohlolohali le ho holiisa bana. Mohlolohali o lokela hore a thusoe ho etseng liqeto tse amang thepa eo, ke bo rangoane kapa bana ba bo monna oa hae ba ba tona.

Ka tlasa molao oa Sesotho, ba ba tona ba bo mofu ke bona ba nang le tokelo ea ho etsa le ho lumellana le liqeto tse amang thepa ea mofu. Ka linako tse ling, liqeto tse joalo eba ha li molemong oa bana le baphelisuo a mofu.

Hona le melao e mengata, joalo ka e seng e bonts'itsoe e lokelang ho fetoloa e le hore litokelo tsa bana le basali tsa ho ja majalefa a bona le a bo bona, li sireletsehe.

Ho se ho ntse ho ena le litsoants'o tsa melao tse kang molao oa tekatekano ea ba nyalaneng le molao oa mobu. Melao ena e tla ke e etse hore litokelo tsa basali mafeng le mobung li ke li lekane le tsa ba ba tona.

Empa pele lits'oants'o tseo tsa melao eba molao, litokelo tsa basali le bana li ntse li le tlakotsing, 'me litla nne li tsoele pele ho hatelloa ke melao e ntseng e sebetsoa.

Ka kakaretso, tse hlalositsoeng e le molao ntlheng ea bojalefa tlas'a molao oa Sesotho le oa sekhoaa lie me joana:

4.1 Tlas'a Molao oa Sesotho

Ka bokhutsoanyane linthla tse latelang li hlaha tlas'a molao oa Sesotho
• Ngoana e moholo e motona ke ena mojalefa;

- Mohlolohali a ka ba moikarabelli le 'maballi oa lefa la monna oa hae empa o lokela ho etsa liqeto life kappa life lefeng leo therisanong le bo rangoane le bara ba bo monna oa hae;
- Mosali ea nyetsoeng ha a na mobu oo a ka o fetisetsang ha ba bang e le lefa;
- Ntata, a ka fa barali ba hae thepa ea hae bophelong ba hae;
- Ka tlas'a melao ea Lerotholi, mofu a ka siea litaelo tse ngotsoeng tsa hore na thepa ea hae a ajoe joang, empa melao eo ea Lerotholi hae lumele hore mofu a amohe mojalefa oa hae oa molao, ho feta halofe ea thepa;
- Mojalefa o na le boikarabello bah ore aphete lits'oanelo tsa mofu malebana le baphelisuo a le melato ea mofu.

4.2 Tlas'a Molao oa Sekhoaa

Ka tlas'a molao oa sekhoaa, hona le melao e amang taolo ea bojalefa, kakaretso ea molao ka nngoe e eme tjena:

4.2.1 Bojalefa Moo ho nang le Litaelo tsa ho Qetela tsa Mofu (Testate succession)

- Motho e mong le emong ea lilemo tse ka holimo ho leshome le metso e ts'eletseng a ka fana ka thepa ea hae ka mongolo (will);
- Moo mofu a silieng litaelo tsa hae tsa ho qetela tse ngotsoeng, litaelo tse joalo li aheloa lesaka;
- Mohats'a kapa bang ka mofu ba haufi le ena ba lokela ho tlaleha lefu leo ofising ea Master of the high Court;
- Master of the Hgh Court o khetha le ho tiisa batho ba ka fuoang boikarabello ba ho alosa karolelano ea mafa.

4.2.2 Bojalefa moo ho Seng Litaelo tsa ho Qetela (Intestate Succession)

- Moo mofu a hlokaetseng a sa siea litaelo tsa ho qetela, tse latelang li lokela ho etsahala;
- Lefu leo le lokeloa ho tlalehoa ofising ea Master hang hang;
  - Master o tla khetha kapa a tiise motho ea tlang ho alosa karolelano ea maruo ao a mofu;
  - Mafa ao a mofu a tla arolelanoa ke ba lokelang ka mokhoa oa ho khekhetha ka moo molao a boletseng ka teng.

4.2.3 Tsamaiso ea Mafa (Administration of Estates)

Molao ona o sebetsoa e bang litaelo li teng kapa che. O tsamaisa mokhoa oo mafa a siiloeng ke mofu a tla laoloa ka ona. O hlonamisa ofisi ea Master 'me o behela Master mesebetsi le ho mofa matla a itseng, hara tsona e leng ho baballa thepa ea bana ba tlakotsing.

4.2.4 Molao oa Ngoliso ea Thepa (Deeds Registry Act)

Molao ona ona o ntse o ena le likhoqetsane tse thibelang basali ho ngolisa thepa ka mabitso a bona ntle le ha ba ka phetha lipehelo tse itseng, tse kang ea ho fumana tumello le thuso ho motho e motona oa lelapa.

FIDA